

Türkmenleriň guşaklary

söweşjeň

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar
написано kitapcy | 23 января, 2025
Türkmenleriň söweşjeň guşaklary

TÜRKMENLERIŇ SÖWEŞJEŇ GUŞAKLARY

■ Söweş guşaklary

Esgerleriň gorag esbaplary hakyndaky teswirlemede söweş guşaklarynyň beýany bolmasa, kemter gaýdar. Skiflerde, sarmatlarda, gunlarda, gadymy türkilerde, oguz türkmenlerinde guşak esger esbabynyň esasy bölegi bolupdyr. Arheologiya we ýazuw maglumatlarynyň azlyk etmegine garamazdan, söweş guşaklaryny olaryň ýerine ýetiren hyzmaty boýunça iki görnüşe bölmek bolar: bil kemeri (gaýyş; ýasy metal toplumly; bezeg şaýlary bilen örtülen) □ palta gysdyrmak, gylyç we hanjar asmak üçin ulanylypdyr; gorag (ýasy metal) guşaklary □ harby esbaplaryň üstüni doldurypdyr ýa-da özbaşdak gorag serişdesi hökmünde hyzmat edipdir. Bil kemerleri (insiz metal örtüklü), esasan-da, garny, böwri we arkany ýapýan ýasy gorag guşaklary bela-beterlerden goraýan özboluşly dagdanyň hyzmatyny-da ýerine ýetiripdir. Ýarag ussalary guşagy bezemeklige-de uly üns beripdirler, sebäbi guşak öz esasy hyzmatyndan başga-da, egin-eşigiň bezegi bolupdyr(1). Muňa saklaryň Yssyk gorganyndan tapylan, miladydan öňki IV asyra degişli guşagyny mysal getirmek bolar. Altyn bilen ajaýyp bezelen bu guşak gujur-güýç berýän we bela-beterlerden goraýan Indranyň guşagyna meňzeş bolupdyr. Zoroastracylyk jemgyýetine girenler ony kämillik ýaşyna ýetmegiň şahadatnamasy hökmünde beripdirler(2).

Esgerleriň bulardan başga-da □ basma nagyşlar bilen bezelen, altyn çäýylan we haýwan heýkeljikleriniň şekili görnüşindäki şaýlar bilen bezelen baýramçylyk guşagynyň, şeýle hem ýönekeý,

gündelik guşagynyň bolandygyna skif döwür mazarlaryndan tapylan tapyndylar şaýatlyk edýär(3).

Esgerlige kabul etmek däbi ýerine ýetirilende, guşak hökmany alamat bolupdyr we sosial ýagdaýyň görkezijisi hasaplanypdyr. Esgerler ýaşlykdan başlap, söweş guşagyny guşanmak hukugyny alypdyrlar. Guşakdaky bezeg şaýlarynyň we uçluklaryň sany boýunça onuň eýesiniň jemgyýetde tutýan orny, derejesi kesgitlenipdir. Söweş guşaklary, esger esbaplarynyň möhüm alamatlarynyň biri hökmünde, duşmana paihologiýa taýdan uly täsir edipdir. Meselem, ''Gorkut atanyň kitabyna'' girmedik Iýegen hakyndaky oguz-türkmen rowaýatynyň gahrymany ''eýmendiriji guşakly'' gahryman hökmünde şekillendirilýär(4). Guşak häzirem türkmenleriň milli geýimleriniň aýrylmaz bölegidir.

■ ÇEŞMELER:

1. Çernenko Ýe. W. Skifskiý dospeh. □ Kiýew, 1968. S. 57-58,63,69,71.
2. Akişew A. K. Isskustwo i mifologiýa sakow. □ Alma-Ata. 1984. S. 40.
3. Kubarew W. D. Drevniýe izwaýaniýa Altaýa (Olennyýe kamni) Nowosibirsk, 1979. S. 56-57.
4. Lipes R. S. Obrazy batyra i ego konýa w týurko-mongolskom epose. -M.,1984. S. 38.

''AZIÝANYŇ GERÇEKLERI'', Aşgabat-2012.

Öwez GÜNDOGDYÝEW.

Taryhy makalalar